

Наукові записки. – Вип. 94. – Серія: філологічні науки (літературознавство). – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. – С. 318-327.

Олена Ситько,
кандидат філологічних наук,
доцент Одеського державного
університету внутрішніх справ

**ЛАТИНОМОВНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МИТЕЦЬ І МИСЛИТЕЛЬ
ЮРІЙ ДРОГОБИЧ ТА ЛАТИНОМОВНИЙ БІЛОРУСЬКИЙ
ПРОСВІТИТЕЛЬ ФРАНЦИСК СКОРИНА: ФЕНОМЕН ЄДНОСТІ
СВІДОМОСТІ ТА ТЕКСТУ (міркування про декілька знакових
паралелей у семіопросторі Ренесансу та Бароко)**

Анотація

У пропонованій статті досліджується проблема компаративного зіставлення спадщини українського та білоруського середньовічно-барокових латиномовних мислителів і митців – Юрія Дрогобича та Франциска Скорини – творців ціннісних парадигм італійського та загальноєвропейського Ренесансу.

Ключові слова: феномен Ю.Дрогобича і Ф. Скорини, поетика, література Бароко.

Аннотация

В предлагаемой статье исследуется проблема компаративного сопоставления наследия украинского и белорусского средневеково-барокковых латиноязычных мыслителей и творцов художественного мира эпохи – Юрия Дрогобыча и Франциска Скорины – создателей ценностных парадигм итальянского и общеевропейского Ренессанса.

Annotation

The problem of comparative comparison of Ukrainian and Byelorussian Middle Ages Baroque Latin speaker thinkers and artists heritage – Yuriy Drogobych and Frantsysko Skoryna are the creators of valuable paradigms of Italian and All-European Renaissance is being investigated in this article.

Key words: Drogobych fenomen, Skoryna fenomen, poetics, Baroque literature.

Дискусії про українську новолатинську літературу, а ширше – про латиномовну вітчизняну культуру й словесність тривають не одне століття. Є незаперечною істина: мова – це дзеркало душі й свідомості народу, дзеркало його мислення, адже саме в мові завжди з повнотою відбиваються всі провідні характеристики національного буття, всі його наріжні чинники. Отже цілком логічно, що найбільш придатною для оприявлення цих факторів

українського мислення в контекстах різних епох є мова народна, мова українська. Це й справді так, якщо взяти до уваги той факт, що всі найкращі твори й художні твори, принаймні, минулих трьох, а до них, з варіаційними змінами у способах вираження, й інших століть були написані українською мовою – мовою народу, що має багатомільйонний обшир мовців і в минулому, і в сьогоденні, і в майбутньому.

Водночас не можна ігнорувати й те, що мова будь-якого європейського народу в епоху Середньовіччя та Бароко – це мова його інтелектуально освічених верств, еліти, яка була і є такою за самим своїм духом, за прагненням говорити не лише до свого народу, але й «*urbi et orbi*». Говорити зрозумілою іншим народам мовою про народ власний, зберігаючи у своєму іншомовному мовленні ключові образні й семіотичні константи національного мислення. Така мова була цілком адекватною до прагнення донести духовно-інтелектуальний універсум України й українського буття до світу. Вона була універсальною мовою інтелектуальної еліти. Цією мовою і в епоху Пізнього Середньовіччя та Бароко і в подальші часи є латина.

Українські мислителі доби українського раннього Бароко за допомогою латини як універсального чинника смислового єднання були нерозривно пов'язаними з добою європейського Відродження. Власне, йдеться про особливу духовно-ментальну єдність, згідно з якою реалізація провідних домінант українського мислення була можливою за посередництва латини, а відтак – визначеного нею як універсальною мовою провідних європейських духовно-інтелектуальних верств особливого типу реалізації української ментальності не лише в межах національного семіопростору, а й у межах всього обширу культур, позначених причетністю до латиномовного універсуму. Так само для поширення знань про світ та світову культуру серед власного народу українськими просвітителями цієї епохи використовувалася латинська мова – універсальне джерело знань не лише про власне латиномовну культурну спадщину, створену іншими народами, а й як джерело знань про явища, які були створені іншими мовами, але саме

завдяки латиномовним перекладам здобули своє поширення й рецепцію в інших культурах, найбільш освічені репрезентанти яких знали латину.

Слід окремо зазначити, що така ситуація була характерною не лише для українських ренесансних мислителів, а й для близьких нам за типом національного буття творців білоруського Бароко. Таких, наприклад, як геніальний Франциск Скорина, який будучи фундатором багатьох напрямів освітньо-культурної діяльності в Білорусі, мав, як загальновідомо, прекрасну освіту, отриману в кращих університетах Європи, блискуче володіючи як рідною, білоруською мовою, так і латиною. Як зазначає дослідник феномену Ф. Скорини У. Агієвіч, характеризуючи саму сутність доволі складної епохи Відродження: «В епоху Ренесансу, коли релігія, мистецтво і наука вступили між собою в драматичний конфлікт, в часи злому та навіть руйнування традицій, з'явилася нова постать... яка стала ... антиподом цієї тенденції. Постає феномен генію Скорини, який... всупереч поклику часу не розводить у різні боки основні форми громадської свідомості, а ставить собі за мету з'єднати їхні універсальні цінності, показати глибинну, сутнісну єдність людської духовності» [1, с. 314].

Без заперечення, майже тотожну висловленій білоруським вченим аксіологічну характеристику можна подати й іншому визначному репрезентанту ренесансно-барокової епохи – Юрію Дрогобичу, який, хоча й жив дещо раніше, ніж Ф.Скорина, але, так само як і білоруський книгодрукар та просвітитель, був доктором філософії та доктором медицини. Життя Ю.Дрогобича, як і певні етапи життя Ф.Скорини, також було тісно пов'язаним не лише з латиномовним дискурсом, а й з Італією, де він реалізував свій талант просвітителя, педагога, вченого, митця. Його творчий універсум, так само як і універсум Ф.Скорини, був позначеним любов'ю до книги – одного з вершинних надбань світової культури. Юрій Дрогобич, його духовно-інтелектуальний універсум повною мірою відповідає окресленій вище типології оприсутнення української середньовічно-барокової особистості в ренесансному світі. Таке оприсутнення ще й досі не вивчене

достатньою мірою, то ж ця обставина безпосередньо вказує на *актуальність* предмету дослідження даної студії.

Важливим при здійсненні аналітично-компаративного вивчення феноменів Юрія Дрогобича та Франциска Скорини видається і акцент на особливій триєдності, яка включає в себе універсальність барокової особистості, універсальність знання, яке отримує ця особистість, розвиваючись у різних, часто, на перший погляд, дуже віддалених одна від одної сферах гуманітарного та негуманітарного знання, та власне, універсальності латинської мови, за допомогою якої самореалізується у значному за обсягом інтелектуальному просторі ця особистість та поширюється всі види отриманого нею знання. Як зазначає у передмові до першого оригінального видання творів Ю.Дрогобича в незалежній Україні професор В. Вандишев: «Період європейської історії, у якому Юрію Дрогобичу привелося жити, навчатися та навчати інших – це вражаюча епоха. Саме тоді, як ніколи до того й ніколи по тому, в центрі філософсько-моральних пошуків перебували проблеми свободи, долі та доленосності... Юрій Дрогобич писав у 1490 р.: «Астрологія не відрізняється від інших наук, якщо не бере на себе відповідальність за життєвий досвід, розглядаючи його просто так, як випадковий збіг обставин» [2, с.3].

До вищеокресленої тріади універсальності вияву творчої свідомості та її мовного вираження слід додати ще й проблематику, пов'язану з мораллю, з філософськими питаннями свободи, відповідальності за набутий життєвий досвід, пов'язані з ними проблеми долі та доленосності, їхнього наукового передбачення тощо. Можна твердити, що саме це ціннісне проблемне коло й становить базис, свого роду точку відліку творчого пошуку в багатогранній діяльності таких феноменальних особистостей як Ф.Скорина та Ю.Дрогобич.

У даному контексті дозволимо собі зупинитися на кількох ключових диспозиціях процитованого вище твердження В.Вандишева. Безсумнівним є те, що визначення доби українського Бароко та прямо суголосного з нею європейського Ренесансу як «вражаючої епохи» в розвиткові всіх, без

винятку, європейських країн є істинним. Так само очевидним є те, що універсальність постаті Юрія Дрогобича, втім, так само як і універсальність феномену білоруського просвітителя Франциска Скорини, полягає не в останню чергу й у тому, що їм обом, хоча й з різною специфікою, довелося не лише одночасно в буттєвому вимірові перебувати як феноменальна особистість у межах таких складних епох як Ренесанс та Бароко, але й, що принципово важливо, якщо брати до уваги глибинне вивчення сутності як феномену Юрія Дрогобича так і феномену Франциска Скорини, навчати інших за неодмінної умови при цьому весь час зростати самому, весь час навчатися в інших.

У цьому положенні міститься ще одна суттєва ознака універсальності постатей українського та білоруського бароково-ренесансних митців-мислителів, які прагнули відповідати не лише вимогам часу, а й вимогам перспективи, прагнули випереджати інтелектуальний рух навіть таких багатозначних у всіх аспектах поняття епох як україно-білоруське Бароко та італійський (а у випадку Скорини – ще й чеський) Ренесанс. Епох, у які їм довелося не лише жити й працювати, а й створювати їх власною присутністю. У. Агієвіч зазначає, характеризуючи таку провідну рису присутності Ф.Скорини в білоруському трансцендентному смисловому просторі «минулого-сьогодення-майбутнього»: «Концепція людини Скорини стверджувалася ним практично своїм власним прикладом, теоретичним визнанням цінностей духу людини «простої», «посполитої», якій він безбоязно вручив Слово Боже і закликав: «Є Слово! Люди! Мисліть!». Наш просвітитель перекладами Біблії скерував корабель духу для білоруського народу» [1, с. 315].

Є принципово важливими для розуміння спільних рис феноменів Юрія Дрогобича та Франциска Скорини принаймні декілька з відзначених білоруським ученим диспозицій. Першою з них слід вважати якщо не тотожне, то, великою мірою, дуже схоже розуміння обома митцями-мислителями й просвітителями власного життя й діяльності як прикладу для

інших. Це було характерним для українського та білоруського світорозуміння доби Пізнього Середньовіччя та Бароко. Так само спільним у світогляді обох учених було й те, як вони розуміли «просту, посполиту» людину, саме її вважаючи і практичними справами підтверджуючи це, метою своєї універсальної в гуманітарному сенсі діяльності. Таке розуміння людини ще не було повною мірою характерним для італійського Ренесансу, але воно вже було відчутним в україно-білоруському культурному, а відтак і художньо-літературному дискурсі, в шедеврах полемічної словесності. Зокрема, в дещо пізніших посланнях Івана Вишенського, який також, як і Франциск Скорина, вважав, що Слово Боже, його розуміння й трактування можна довірити «люду простому, ремісному». Але якщо цей постулат є правильним, то зрозумілою є, наприклад, причина широкої аудиторії прогностик Юрія Дрогобича, адже будь-яке знання (від сакрального до наукового) є підвладним розумінню «посполитою людиною».

У такому ціннісному контексті заклик Ф. Скорини «Люди! Мисліть!» є не лише суголосним бароковому й ренесансному поступу, його сутнісному наповненню, не лише походить від розуміння того, що якщо Бог дав людині право і здатність думати, то вона просто не може ігнорувати це право й цю здатність, а й видається актуальним завжди. Саме від цього крилатого висловлювання й походить літературна, науково-просвітницька (а у випадку Ф.Скорини – ще й широка книговидавнича) діяльність українського та білоруського діячів.

Слід звернути увагу й на те, що такий досвід обох мислителів був не лише універсальним, а й іманентно унікальним у деяких важливих аспектах їхньої справді енциклопедичної, задовго до відомих всім французьких просвітителів XVIII століття явленої світові й людям, діяльності. До близької й далекої перспективи звертався, активно займаючись перекладанням Святого Письма (з латини та інших мов), поширенням його через активне книгодрукування білоруський геній. На тотожну рису, тобто на визначально-іманентну спрямованість до близької й далекої перспективи, в контексті

вивчення вже феномену українського просвітителя звертає увагу В. Вандишев, акцентуючи, зокрема, на особливостях прогностики Юрія Дрогобича, досліджуючи прагнення мислителя ідеєю та словом випередити час. Саме цим відчутим у серці покликанням, переведеним по тому автором у науково-логічну площину, й може пояснюватися осмислення Ю. Дрогобичем філософських проблем та ймовірних обріїв буття епохи, якими виступали «свобода, доля, доленосність». Цей семіотичний дискурс є актуальним і в наш час, адже становить, як ми вже зазначали, трансцендентну основу будь-якого пошуку істини, в якому би смисловому річищі цей пошук не розгортався.

У даному контексті слід зазначити, що важливим чинником осмислення національного й загальнокультурного впливу феноменальної постаті Ю. Дрогобича як репрезентанта українського Бароко в добі європейського Ренесансу на тогочасну культурну ситуацію було також його прагнення й уміння створити особливий тип духовної особистості. До цього ж до формування такого особливого типу нової особистості прагнув у своїй діяльності й білоруський просвітитель. Це мав бути тип такої особистості, яка би не лише перебувала в історичній реальності тогочасної Європи, Італії зосібна, не лише засвоювала би культурні надбання західних європейців, а й повсякчас змінювала б сам обшир власного перебування, а отже – змінювала б обшир свого навчительства й навчання, надаючи йому нових векторів розвитку, нових значень, які були б новими саме для цієї західноєвропейської культурної ситуації, але, насправді, були б знаками оприсутнення в ній рідної Ю.Дрогобичу та іншим східнослов'янським просвітителям культури, традицій, знаками самого типу світорозуміння людини у світі, характерного для українського та білоруського мислителів – творців італійського Ренесансу. Універсальною мовою для повномірного втілення такого масштабного проекту знову ж таки виступала латина.

З цього приводу У. Агієвіч зазначає, коментуючи думку швейцарського філософа культури Якуба Буркхарда: «У Середньовіччі людська свідомість...

спала чи, принаймні, дрімала під загальною ковдрою... Людина усвідомлювала себе тільки як частинку певної раси, народу, групки, сім'ї»...Однак намаганнями таких велетів духу як наш земляк, не тільки в Італії, але й у східнослов'янському світі «ця ковдра була скинута, людина усвідомила сама себе і зробилася духовною індивідуальністю» [1, с. 314]. Отже, зміна культурно-семіотичної ситуації в добу Ренесансу відбулася під впливом таких постатей як Ф. Скорина та Ю. Дрогобич ще й тому, що ними було привнесено прагнення підняти особистість на рівень, де задовольнятимуться всі її духовні та інтелектуальні потреби, де вона відчуватиме себе не дрібною дещицею якихось глобальних процесів, а самодостатньою особою, творінням Божим.

Саме на прямому зв'язку між реалізацією людини як духовної особистості й усвідомленням себе як творіння Бога наголошує у «Прогностичному судженні про 1478 рік» Ю. Дрогобич. У XV частці цього твору він стверджує: «Благочестиві люди в цьому році, священнослужителі, відлюдники, ченці весною не добре будуть почуватися... будуть мати перешкоди й в'ялість. *Так буде тому, що хтось не виконує своїх правил.* Також... хочуть позбавитися від цих правил... тому будуть мати суперечності, розлад і розкол у всіх їхніх справах» (курсив наш О.С) [3, с. 108]. Такий смисловий наголос, що його робить Ю.Дрогобич, цілком відповідає українській християнській традиції розуміння людини у світі і згодом уже потужно лунатиме у повчаннях іншого вітчизняного мислителя й письменника – автора славетної «Книжки» – Івана Вишенського у його гнівних застереженнях, звернутих до сучасного духовному просвітителю чернецтва, а також у писаннях чи не всіх творців полемічної літератури XVI-XVII ст.

Утім, для обох, українського та білоруського мислителів зростаюча роль християнського чинника як потужної морально-смислової універсалії наукової, просвітницької та літературно-художньої діяльності знаходилася у особливій площині, яку У.Агієвич окреслює так: «Ідею, що її постулює

мислитель, можна передати наступним чином: відхід від досконалого наукового розуміння реалій віри та життя призводить до розходжень та догматичної полеміки. З розуміння цього положення й походить необхідність знань, науки, мудрості до оволодіння якими усіма людьми й прагнув просвітителів, адже глибоко усвідомив як «слово избавления и царство небесное провещевати». Він уславлював Богом даний розум...» [1, с. 79].

Окреслені положення засвідчують ще одну важливу точку духовно-світоглядного перетину ідейного світу текстів Ю. Дрогобича та Ф. Скорини. Йдеться, передусім, про усвідомлення необхідності розширення смислової сфери знань, науки, мудрості як духовного, Богом, а не людьми визначеного феномену цивілізаційного буття. Як і Ю. Дрогобич, Ф. Скорина прагнув до богомислення (Л. Ушкалов), тобто до особливого типу духовного й світського мислення з Богом, з вірою в Нього. Саме звідси й походить прагнення й українського й білоруського просвітителів поширення знання між усіма (незалежно від соціального стану) людьми, адже всім, без винятків, людям Бог дарував право на наближення через здобуття знання, через просвіту, книгу, через навчання до найвищих сакральних істин. Уславлення «Богом даного розуму», так само втім як і оприлюднення результатів наукового й духовного пошуку у цій царині провадилося, як відомо, в бароково-ренесансній культурно-історичній добу за посередництвом універсальної для білорусів, українців, чехів, італійців та інших народів зі сходу та заходу Європи мови – латини.

Особлива духовна місія українських та білоруських просвітителів у становленні латиномовної культури східноєвропейського Бароко та західноєвропейського Ренесансу, і, зокрема, науки як його вагової складової частини прояснюється У. Агієвичем так: «Рефлексія глобалізації життя, сполучення християнського гуманізму з трансцендентністю задається та ґрунтується на стійкій християнській традиції, освітленій наукою як компліментарним принципом, тобто принципом доповнювальності..., внаслідок якого неможливе окреме існування істин віри та істин науки,

неможливо усунути синергію поміж ними. Скорина інтегрує науку в національну культуру, апелюючи до громадськості зробити цей принцип елементом етики та політики». [1, с.315]

Саме такі риси спостерігаємо ми й у науковій спадщині Ю Дрогобича, який понад усе в своїх прогностичних оцінках прагнув до досягнення особливого за своїм характером органічного синтезу віри й науки. Синтезу, де віра відігравала б визначальну роль, а наука розширювала б та удосконалювала смислове поле реалізації сакральних ідей, творила б нові смислові та дослідницько-пошукові універсуми для такої реалізації. Така світоглядна стратегія, втілювана й у науково-логічному категоріальному апараті, й у художніх образах, що їх створювали український та білоруський просвітителі, потужно позначувалася не лише на ренесансній ситуації в Італії, в якій вони творили, але й органічно екстраполювалася в смисловий дискурс українського та білоруського Бароко.

Слід зауважити, що процес інтеграції науки в національну культуру (а тут мова може вестися і про національні культури багатьох європейських країн) так само відбувався через посередництво латини як загальновизнаної мови науки й освіти, а отже – як універсального способу поширення наукового знання. У даному контексті привертає увагу ще одна важлива обставина. Йдеться про спробу Ф. Скорини інтегрувати етичні принципи християнського гуманізму в суспільну етику та політичні процеси. Це ж саме прагнення ми спостерігаємо і у науковій та літературній діяльності Ю. Дрогобича. Зокрема, у частці XVII «Прогностичного судження про 1478 рік», частці, що має досить знакову назву «Про становище та загальну користь для всього простого народу» український просвітитель зазначає: «Становище Місяця в превенціонале... приносить чистоту, веселість, бажання, а найгіршим (людям) – похмурість... Нехай ... народ... живе обережно впродовж цілого року, щоби судової тяганини, суперечок, непокори та шкідливих розколів уникнути та підступності з боку багатьох» [3, с. 109]. Є очевидним прагнення Ю. Дрогобича поєднати астрологічні прогнози як

особливий вид наукової діяльності того часу із морально-етичними настановами, зверненими до широких верств суспільства. Суголосними прагненням Ф.Скорини у цитованому твердженні Ю.Дрогобича є й думки стосовно дотримання громадянством «обережності» (у даному разі, вочевидь, йдеться про необхідність законослухняності), щоби не спричинити появи негативних наслідків. Християнський гуманізм, що органічно синтезується у спадщині Ф. Скорини з трансцендентністю має своє оригінальне втілення і у текстах прогностичних оцінок Ю. Дрогобича. Український мислитель не випадково наголошує на скерованості у майбутнє всіх своїх головних творів, бачить і передчуває їхню зростаючу роль в розвитку науки, етики, політики, важливу роль у сприйнятті його ідей серед різних верств як східноєвропейського, так і західноєвропейського громадянства.

Професор В. Вандишев не дарма наголошує на тому, що «на тлі багатьох подій культурного та політичного життя Європи XV століття його (Ю. Дрогобича) прогностики не загубилися. Їх переписували, колекціонували, коментували і вже після відходу доктора філософії та медицини з життя. Сьогодні дослідники пишуть про сім відомих праць Дрогобича» [2, с. 3]. Прогностики Ю. Дрогобича, отже, відповідають сутнісно важливому принципу не простого апелювання до громадськості, а апелюванню перспективно-формуєчому. Те, що і по смерті вченого його прогнози «переписували, коментували» та колекціонували (вже в самому цьому факті відбивається чітке розуміння європейським суспільством неперехитності створеного для нього латиною українським мислителем) засвідчує, що в його писаннях було багато суголосного до іманентних сподівань різних верств громадянства подальших, не лише ренесансної або барокової, епох.

Міркуючи над достатньо новим компаративним осмисленням феноменальних постатей українського просвітителя, вченого, ректора Болонського університету Юрія Дрогобича та білоруського просвітителя, книгодрукаря, вченого, філософа Франциска Скорини можна дійти наступних висновків. Український та білоруський спосіб

пізньосередньовічно-барокового мислення, спосіб духовного досягнення реальності та її перспектив ґрунтується на розумінні будь-якої людської діяльності, а особливо ж діяльності наукової, освітньої, друкарської, літературно-художньої як унікального за своїм характером акту причетності до сакрального начала. Відтак, латинська мова як одна із загальновизнаних сакральних мов світу має в даному контексті першорядне значення.

Так само важливим для осмислення компаративної паралелі між феноменами Ф. Скорини та Ю. Дрогобича є їхнє розуміння важливої ролі власної напруженої та продуктивної праці заради зміни (від античного політеїзму) ключових парадигм ренесансного мислення в бік духовно-сміслової реальності білорусько-українського Бароко. Визнання обох, білоруського та українського мислителів саме як творців західноєвропейського Ренесансу переконливо свідчить про те, що ці зусилля не змарнувалися. Не менш важливою точкою сполучення ідейного й текстуального світу обох митців-мислителів є й те, що і Ф.Скорина, і Ю.Дрогобич прагнули досягнути майбутнє і формувати його. Щоправда, кожен у свій спосіб і орієнтуючись при цьому на власне бачення розбудови майбутнього. Якщо для білоруського просвітителя й мислителя книговидавничі, книгодрукарські напрями діяльності (у тому числі, а можливо, й у першу чергу, перекладання з латини Святого Письма) залишалися пріоритетними, то для Ю. Дрогобича таким пріоритетним напрямом були скеровані до усіх верств населення (від Папи Римського, кому він адресував свої прогнози, і до усіх верств суспільства) прогностичні оцінки соціально-історичної ситуації з елементами філософсько-психологічної характеристики певних верств і соціальних станів, їхньої ймовірної поведінки в тих чи інших умовах.

Проте така, на перший погляд, різноспрямованість творчого пошуку українського та білоруського мислителів насправді мала одну спільну мету – одночасне ствердження християнсько-гуманістичних ідей в Україні та у світі, у близькому та далекому майбутньому, розширення, завдяки глибинній

інтерференції, східноєвропейського барокового та західноєвропейського ренесансного культурних дискурсів у межах спільного європейського культурного простору, зміну самої парадигми мислення європейців: від реально або ймовірно войовничої щодо Іншого (а таким Іншим, для Східної Європи був західноєвропейський Ренесанс, а для Західної – відповідно – білорусько-українське Бароко) до культурно-доповнюючої, зацікавленої в Іншому, зацікавленої в осмисленні його феномену як у невичерпному джерелі власного духовно-інтелектуального зростання. Для батьківщини західноєвропейського Ренесансу – Італії, і Ю. Дрогобич, і Ф. Скорина також були Іншими, а отже знаковим є вже сам феноменальний факт того, що їм вдалося змінити європейську культурну ситуацію завдяки привнесенню в неї духовно-інтелектуального досвіду їхніх рідних країн. Таке привнесення відбулося через посередництво універсальної мови висловлення ними власної думки адресованої до «міста і світу». Цією мовою була латина.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Агієвіч У. Імя і справа Скарыны. У чыіх руках спадчына. – Мінськ: Беларуская навука, 2002. – 319 с.
2. Вандишев В. Предисловие // Ю.Дрогобыч. Годы и пророчества. – Х.: Факт, 2002. – С. 3-10.
3. Дрогобыч Ю. Прогностическое суждение о 1478 годе// Ю.Дрогобыч. Годы и пророчества. – Х.: Факт, 2002. – С.98-119.